

BIBLIOTEKA E

8 514 - 94

X H 23

GJIROKAS FLR

SHEFTI

SPIRO XHAI

Llamba
e
minatorit
ndriçon

85H-94
XH 23

85H-94
A

BIBLIOTEKA E RINISË

SPIRO XHAI

R

LLAMBA E MINATORIT
NDRIÇON

~~49559~~

(Nga jeta e një heroi të punës socialiste)

35977

BIBLIOTEKA E SHITETI
SHKURTORJA

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHERI»

I. NË VEND TË PARATHËNJES

Heroi i këtij libri nuk është një personazh letrar, i krijuar nga fantazia e shkrimtarit, po një njeri i ditëve tona. Ai rron e punon në mes të një kolektivi të madh minatorësh, që e do dhe e nderon, mbasi edhe ai e do me gjithë shpirt dhe nuk i ndahet kurrë.

Lexuesi i librit, kur të marrë vesh për cilin bëhet fjalë, ka për të thënë me siguri: «U! Unë këtë emër e kam dëgjuar më se një herë!».

Po, i dashur lexues, emrin e tij e ke dëgjuar e ndoshta e ke lexuar edhe në gazetë. Shumëkush mund t'i ketë parë edhe fotografinë, që e paraqet me një llambë minatori të varur përpara, duke u futur në një nga galeritë e shumta të minierës së kromit në Bulqizë. Ai është anëtar i Komitetit Qendror të Partisë së Punës të Shqipërisë dhe deputet i Kuvendit Popullor! Në fillim të vitit 1968, me rastin e njëzetvjetorit të minierës së Bulqizës, Presidiumi i Kuvendit Popullor e shpalli Hero të Punës Socialiste. Dhe këtë gjë e mori vesh gjithë Shqipëria...

Ata që morën pjesë në ceremoninë e dorëzimit të këtij titulli të lartë, thanë në kinemanë e Bulqizës: «Ai e meriton plotësisht këtë nder të madh që ju bë nga Partia». Shumë të tjerë, që e kishin njohur në luftë apo më vonë në punë për ndër-

timin e Shqipërisë së re, filluan të kallëzojnë ngjarje dhe episode nga jeta e tij. Atëhere më lindi edhe mua idea për të shkruar këtë libër të vogël për kryeinxhinierin e minierës së Bulqizës, Todo Mançon.

Shokët e tij të punës ma përkrahën me zjarr këtë mendim. Po ai, Todua, kur e mori vesh se ishte fjala për të, tha me çiltërsi:

— Shkruaj më mirë për kolektivin e mreku-lueshëm të minierës sonë, që lufton ditë e natë në thellësi të nëntokës, për t'i dhënë atdheut sa më shumë mineral kromi.

— Këtë radhë nuk jemi të një mendimi me Todon, — thanë shokët e tij minatorë. — Ai është pjesëtar i kolektivit tonë prej afro pesëmbëdhjetë vjetësh dhe ne e njohim mirë. Ndaj e themi me plot gojën se duhet shkruar një libër për të. Ne do ta kemi për nder një gjë të tillë. Se nga jeta e tij njerëzit, e sidomos të rinjtë, mund të mësojnë shumë.

Në atë çast, inxhinieri i ri, Niko Lula, që rrinte si i menduar e dëgjonte fjalët e të tjerëve, tha me bindje të plotë e sikur fliste në emër të të gjithëve:

— Për atë s'mjafton një libër, or shokë !..

II. HAPAT E PARA NË JETË

Brëzë malit Moravë, në afërsitë e qytetit të Korçës, shtrihet fshati i bukur Boboshticë. Prej së largu fshati i bleruar të jep përshtypjen e një

kopshti të madh, në mes të pllajës së zhveshur të malit dhe fushës së punuar. Jo shumë larg fshatit kalon rruga që të çon në minierën e qymyrit Mborje - Drenovë.

Në këtë fshat të madh lindi Todua. Ai kaloi këtu vitet e fëmënisë dhe të rinisë së parë. Ishte koha që maleve sapo kishte pushuar pushka për lirinë dhe pavarësinë e vendit. Pushtuesit e huaj vërtet ishin shporrur nga vatani, po tokën dhe pasuritë e tjera të Shqipërisë i kishin mbajtur përsëri në duart e tyre agallarët dhe pasanikët e tjerë. Popullit i kishte mbetur rishtas në pjesë skamja dhe varfëria.

I ati i Todos, mëngjez për mëngjez, me dy-tre libra nën sjetull, merrte rrugën e shkollës. Ai u mësonte fëmijëve të fshatarëve gjuhën e ëmbël të Naimit.

Në shkollën e fshatit të lindjes Todua mësoi shkrim e këndim, aty mbaroi mësimet e shkollës fillore. Mirëpo edhe gjatë kësaj periudhe, kur ishte kohë e mirë, ai merrte një copë bukë në dorë dhe me çantën e shkollës në krah shkonte në arë për t'i ndihmuar nënës në punët bujqësore. Atje edhe përgatiste mësimet për ditën e nesërme, edhe prashiste e mbillte. Kështu i lindi në shpirt djalit të vogël dashuria për punë që është një nga tiparet themelore të karakterit të tij.

Atëhere, në të hyrë të fshatit të Todos ngriheshin disa shtëpi të larta e të bukura. Ato ishin shtëpitë e pasanikëve të Boboshticës. Prapa tyre shtriheshin shtëpi të vjetra përdhese të fshatarëve të varfër, që rropateshin ditë e natë në punë e mezi arrinin të nxirrnin bukën e gojës. Ky ndry-

shim i kishte rënë në sy Todos së vogël, ndoshta më tepër se e shikonte edhe në mes të fëmijëve që ishin moshatarë me të: një numër i vogël nxënësish të shkollës ishin të veshur mirë dhe s'u mungonte asgjë, ndërsa pjesa më e madhe ishin shumë të vobektë; kishte fëmijë që edhe në dimër vinin zbathur në shkollë.

«Pse ndodh kjo?» pyeste veten djali i vogël, pa arritur ta shpjegonte këtë gjë me mendjen e tij prej fëmije. Dhe sot, kur Todua kujton kohën e fëminisë, thotë:

«Sot ajo kohë më duket si një ëndërr e largët, po që më ka lënë mbresa të pashlyeshme në shpirt. Qysh atëhere më ka lindur mendimi se, midis të pasurve dhe të varfërve bëhet një luftë e fshehtë, po e pamëshirshme. Atje, në fshat, shikoja se si fëmijët e pasanikëve përbuznin ata të të varfërve. Po edhe këta të fundit i urrenin djemt e pispillosur të shtëpive të mëdha. Shumë herë fëmijët e pasanikëve ndaheshin mënjanë dhe nuk i qasnin në lodrat e tyre fëmijët e vobektë. Kështu fillonte një ndarje, një luftë midis fëmijëve të fshatit. Unë s'kam qënë i pasur, po as edhe i varfër. Im atë, si mësues fshati që ishte, arrinte të na mbante disi më mirë, kështu që djemt e pasanikëve shpesh më ftonin të shkoja me ta. Po mua kurrë nuk më pëlqente shoqëria e tyre. Dëshira ime ishte të bashkohesha me fëmijët e tjerë të fshatit, me të varfërit, që përbënin shumicën. Nuk më harrohet një ngjarje që, në vështrim të parë duket e vogël, por, po ta analizosh, ka kuptim të thellë. Në fshatin tonë bie shumë dëborë. Dhe dëborë mban për ditë

e javë me radhë. Një ditë plasi lufta me topa dëbo-re. Fëmijët u ndanë në dy fronte, në dy barrikada: nga njëra anë qëndronin të pasurit, nga ana tjetër ata, të varfërit. Të parët më thirrën: «Todo! Eja me ne! Eja me ne!» Po unë, pa ngurrimin më të vogël, u bashkova me të varfërit. Ata atëhere nisën të thër-rasin: «Todua është yni. Është yni!» Unë ndjeva një gëzim të madh në shpirt. Lufta u ndez e ashpër. Në një çast të volitshëm ne ndërmorëm një sulm të rreptë, i morëm përpara këmba - këmbës kundërshtarët tanë dhe i dërmuam fare».

Përpara fshatit Boboshticë shtrihet si një det i madh fusha e bukur e Korçës. Po atëhere kjo fushë e begatë nuk ishte ashtu siç është sot. Todua dilte në dritaren e shtëpisë dhe kundronte këtë fushë të pafund, që fillonte në këmbë të Moravës dhe humbiste thellë, në horizont. Rrëzë kodrave e bregoreve dalloheshin shtëpitë e fshatrave fqinjë. Pranë çdo fshati dukej një rrip toke e punuar dhe e mbjellur; pak më tutje s'kish më të mbjella, po vetëm kallama të gjatë, ku fshiheshin egërsirat. Aty ishte kënetë, kënetë e madhe e Maliqit, që mbulonte tokat më të mira të kësaj fushe shumë pjellore. Nga kënetë e mallkuar dilnin re mushko-njash, që përhapnin kudo ethet e malaries.

«Si është bërë kjo kënetë e madhe? Si është mbuluar kjo fushë nga uji i turbullt?» Habitej Todua i vogël. Dhe një ditë gjyshja i tha:

«Në kohra shumë të lashta, fusha nuk ishte e mbuluar me ujëra. Ajo punohej e mbillej e tëra, gjer atje ku është tani kërthiza e kënetës. Më vonë thonë se doli një kuçedër e steruar dhe zuri ngu-shticën nga derdheshin ujrata në lumë... Tani ku-

çedra e ka humbur kyçin e ujrave dhe nuk lë njeri që t'u hapë rrugë...»

«Po pse s'e vrasin kuçedrën, moj gjyshe?» — e ndërpreu djali kureshtar.

«Kush ta vrasë, mor bir? Ajo është e madhe, e fortë...»

«Gjithë këta njerëz që ka këtu rreth fushës!...».

«Ka vërtet shumë njerëz, po janë të ndarë. Që të maten me kuçedrën, duhet të bashkohen e të bëhen një, si gishtat e grushtit».

«Po pse s'bashkohen atëhere?»

«Kush t'i bashkojë pa, janë me mijëra...».

Djali ra në mendime. «Vërtet. Kush mund t'i bashkojë ata» — thoshte me vete. Po përgjigje s'mund të gjente.

I ati i Todos tregonte shumë gjëra për kënetën dhe për vuajtjet e fshatarëve të fushës. «Ata të malësisë — thoshte ai — vuajnë se s'kanë fare tokë. Këta të fushës vuajnë sepse zotër janë agallarët; tokat e tyre arrijnë gjer te streha e kasolleve të fshatarëve të varfër. Këta janë kuçedra, që thotë gjyshja...»

Nga kënetat e Maliqit dalin mushkonjat që i pickojnë dhe u thithin gjakun fshatarëve. Po njëqind herë më të rrezikshëm se mushkonjat e kënetës janë bejlerët e agallarët, që ua thithin gjakun fshatarëve të varfër si shushunja të pangopura...» Djali i vogël rrinte i menduar kur dëgjonte fjalët e të jatit.

Shpeshherë Todua shihte grumbuj fshatarësh, që përcillnin njerëzit e tyre për në kurbet. Qanin gratë, qanin fëmijët, qanin edhe burrat që

merrnin rrugën e kurbetit të zi dhe linin njerëzit e tyre në fshat.

Njëherë u nis për në kurbet, për në Argjentinën e largët, një fqinj i Todos. Njerëzit e shtëpisë, farefisi dhe miqtë e përcollën gjer te rruga e madhe. Bashkë me ta vajti edhe Todua dhe u prek shumë kur pa të jëmën e fqinjit që qante me ngashërim. Kur u kthye në shtëpi, i tha të jatit:

—Baba, përse ikin njerëzit nga fshati ynë e shkojnë në kurbet?

— Se mos ikin vetëm nga fshati ynë! — ju përgjegj si i menduar i ati.

— Pse, ikin edhe nga fshatra të tjerë?!

— Posi! Përditë.

— Pse ikin?

— Sepse këtu nuk gjejnë punë, or djalë!
Kërkojnë punë kudo, po nuk gjejnë.

— Po pse s'gjejnë punë?

— Nuk gjejnë punë, se s'ka ...

— Pse s'ka, pa?

— Ohu! Ti je i vogël ende. Pse kërkon të merresh gjithnjë me gjëra të mëdha? Shiko mësimet tani. Kur të rritesh, do t'i marrësh vesh të gjitha ...

Todua u mat njëherë t'i thoshte: «Ka shumë gjëra që s'kuptoj, baba. Ti më thua se nuk ka punë dhe njerëzit largohen nga vendi e shkojnë prapa diellit. Xhaxhi Miti thotë se nuk i mjafton toka, jo vetëm atij, po gjithë bujqve të varfër, që s'kanë tokë të tyre. Gjithë kjo fushë këtu te ne dhe ata thonë se s'kanë tokë! Lere kënetën pastaj, që e...»

Po në çastin e fundit vendosi të mos thoshte

gjë dhe heshti, sepse kishte frikë mos nxehej i ati.

Përgjigjen e këtyre pyetjeve, që e shqetësonin shumë, e gjeti shumë më vonë ...

III. KOMUNISTI I ORËS SË PARË

Todua mbaroi shkollën e fshatit. Dëshira e tij për të vazhduar shkollën që e madhe, po gjendja ekonomike e familjes nuk ishte e mirë. I ati llogariste dhe e shihte se nuk mund ta mbante djalin në qytet për të vazhduar mësimet në shkollën e mesme. Po sikur të shkonte në mëngjez në shkollë e në mbrëmje të kthehej në shtëpi? Kjo ishte shumë e vështirë dhe kërkonte një vullnet të fortë. E thirri të birin dhe i tha:

— Dëgjo këtu, Todo. Ti nuk je më i vogël dhe i kupton hallet e shtëpisë. Ne, prindët e tu, kemi dëshirë që ti të vazhdosh mësimet, po jemi hollë nga ana ekonomike. Në qytet s'mund të të mbajmë, se duhen shpenzime të mëdha: jo për të ngrënë, jo për të fjetur... Të shkosh përditë në shkollë e të kthehesh përnatë në fshat është një punë tepër e vështirë...

— E vështirë është, baba, po unë ashtu do të bëj, — ju përgjegj Todua, sikur ta kishte përgjigjen gati prej kohe.

— Mendohu mirë njëherë, se nuk është shaka. Nuk është një ditë e dy. Janë vite të tëra këto. Pastaj vjen dimri me shira, me dëborë e me ngrica...

— I kam menduar të gjitha.

— Mirë, pra, megjithatë mendohu edhe njëherë. Se, po të lodhesh pastaj e ta lësh shkollën në mes, është më keq, sa të mos e fillosh fare.